

Bertha von Suttner

**ASEEET
POIS!**

Bertha von Suttner

**ASEET
POIS!**

 SAGA
EGMONT

Bertha von Suttner

Aseet pois!

Saga

Aseet pois!
Translated by
Alli Nissinen
Original title

Die Waffen Nieder!

Copyright © 1889, 2019 Bertha von Suttner and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726057607

1. e-book edition, 2019

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com - a part of Egmont,
www.egmont.com

Seitsentoista vuotiaana olin sangen haaveileva tyttö. Tämän olisin jo varmaankin unhottanut, jollei minulla olisi tallella sen aikaisia päiväkirja-muistoonpanojani. Mutta näissä muistoonpanoissa ovat entiset haaveiluni, korkealle tähtäävät ajatukseni ja ylenpalttiset tunteeni tulleet ikuistetuiksi, ja siten voin minä nyt lähemmin tarkastella sitä kirjavaa ajatusten tulvaa, joka liikkui siinä tyhmässä, kauniissa tytönpäässä. Tämän pään kauneuden kertovat minulle vanhat valokuvat, vaikka kuvastimeni ei enää siitä mitään tiedä. Voin käsittää millainen kadehdittava olento tuo nuori, ylistetty, kaiken komeuden ja loiston pyörteessä elävä Martha Althaus lienee ollut. Punaiset muistoonpanovihkoset kertovat kumminkin paljon runsaammin alakuloisia, kuin rajatonta nuoruuden riemua ilmaisevia tunteita. Ja minä kysyn itseltäni: olinko todellakin niin kiittämätön, että en huomannut onneani ja mukavuuttani, joka oli osakseni tullut, tahi olinko niin typerä, että luulin ainoastaan synkän alakuloisuuden olevan kyllin arvokasta runollisin sanoin ilmaistavaksi ja ikuistutettavaksi vaikenneville päiväkirjan lehdille.

Kohtaloni ei tyydyttänyt minua, sillä vihkoon olin kirjoittanut:

»Oi, Jeanne d'Arc, sinä taivaan suosima sankarinainen, jos minä olisin sinun sijassasi! Saada heiluttaa valtioviiriä, saada kruunata kuninkaani ja sitte - kuolla - kalliin isänmaan edestä! - »

Tilaisuutta näiden kainojen toiveiden täyttämiseen ei kuitenkaan, valitettavasti kyllä, tarjoutunut. Ei minun myöskään sallittu kristittynä marttyyrina tulla villien petojen raadeltavaksi ja siten kuolla, toivomus, joka muistiin panojeni mukaan vuotena 1853 oli palavan intoni korkeimpana päämääränä. Minun täytyi yhä edelleenkin huo'ata tietäen, että ne työt, joita sieluni halasi, jäisivät tekemättä, ja että elämäni pääpiirteissään olisi turhaan

kulunut. Oi, miksi ei minusta ollut tullut poika, silloin olisin voinut saada toimeen jotain suurta ja ihanaa! Historia näyttää meille hyvin harvoja esimerkkejä naisten urostöistä. Miten harvoin onkaan meillä Gracchoja poikina, miten harvoin saammekaan kantaa miehiämme Weinsbergerporttien läpi, ja miten harvoin huutavatkaan miekkoja-heiluttavat unkarilaiset meille: »Eläköön Maria Teresia, meidän kuningattaremmme!» Mutta kun on mies, niin ei tarvitse muuta kuin tarttua miekkaansa ja rynnätä maailmaan saamaan kunniaa ja laakereita, voittamaan maailmanvaltoja, niinkuin Bonaparte, tahi valtaistuimia, niinkuin Cromvell. Muistan, että korkein ajatus, mikä minulla oli inhimillisestä suuruudesta, oli sotaisa urhoollisuus. Oppineita, runoilijoita ja muita suuria miehiä kohtaan oli minulla tosin jonkun verran kunnioituksentunnetta, mutta varsinaista *ihailua* herättivät minussa ainoastaan taistelukentän voittoisat sankarit. Ne olivat historian etevimmät kannattajat, ne ohjasivat kansojen ja maiden kohtalot, ne olivat merkityksen ja suuruuden puolesta yhtä korkealla muiden ihmisten yli, kuin Alppien ja Himalajan huiput ovat yli laakson ruohojen ja kukkaisten.

Tästä kaikesta en kuitenkaan tarvitse tehdä sitä johtopäätöstä, että minulla olisi ollut erityinen sankariluonne. Asia oli yksinkertaisesti sellainen, että minä olin haaveileva ja tulin hyvin helposti hurmaantuneeksi, ja olihan silloin aivan luonnollista, että etupäässä innostuin siitä, jota enimmäkseen ylistettiin sekä oppikirjoissani että ympäristössäni.

Isäni oli kenraali itävaltalaisessa armeijassa, ja hän oli ottanut osaa taisteluun Custozzan luona »isä» Radetskyn johdolla, jota hän melkein epäjumaloitsi. Millaisen joukon kertoelmia sotaretkestä sainkaan kuulla! Minun rakas isäni oli niin ylväs sotaisista muisteloistaan ja puhui sellaisella

ihastuksella niistä sotaretkistä, joihin hän oli ottanut osaa, että ehdottomasti tunsin sääliä niitä miehiä kohtaan, joilla ei sellaisia muistelmia ollut. Ja miten alentavaa olikaan mielestäni naissukupuolelle, ettei se saanut tuolla yleisimmällä tavalla tuoda ilmoille isänmaanrakkauttaan ja kunniantunnettaan. Jos joskus kuulin puhuttavan naisten pyrintöistä päästä yhdenarvoiseksi miesten kanssa, niin käsitin vapaudenaatteen vaan siten, että se tarkoitti naistenkin pääsemistä aseilla varustettuna sotatantereelle. Miten kauniisti kerrotaankaan historiassa Semiramiksesta tai Katarina II:sta:

»Hän kävi sotaa sen ja sen naapurivallan kanssa - - - hän voitti sen tahi sen maan» - .

Ylipäänsä on historia, sellaisena kuin se nuorille esitetään, paras syy siihen, että nuoriso ihailee sotaa. Historiallisissa oppikirjoissa painetaan lasten mieleen, että sotajoukkojen päällikkö panee yhä toimeen teurastuksia, että teurastukset niin sanoakseni ovat se vaikutin, jonka nojalla kansojen historia vierii edelleen läpi aikojen; ne ovat järkähtämättömän luonnonlain seurauksia ja niiden tulee aina uudistua niinkuin myrskyjen ja maanjäristysten: niihin tosin yhtyy paljon kauhua ja hirmua, mutta tämä tulee täydellisesti palkitukseksi yleisesti tärkeiden seurausten ja sen kunnian ja kuuluisuuden kautta, jonka yksityiset sillä tavoin voivat saavuttaa, ja vihdoinkin sen tietoisuuden kautta, että on suuremmoisimmalla tavalla täyttänyt velvollisuutensa. Onko olemassa mitään ihanampaa kuolemaa, kuin kuolo sotatantereella? Onko olemassa kadehdittavampaa kuolemattomuutta, kuin se mikä tulee kaatuneen sankarin osaksi? Tämä kaikki opetetaan selvästi ja varmasti kaikissa luku- ja oppikirjoissa, jotka ovat kirjoitetut »koulua varten», ja joissa varsinaisen historian rinnalla, joka ainoastaan kuvataan pitkänä sotatapausten lankana, kerrotaan yksinomaan urhokkaista asetoimista. Tämä kuuluu

isänmaalliseen kasvatustapaan. Koska jokaisesta pojasta aikaa myöten täytyy tulla isänmaan puolustaja, tulee lapsen ihastusta tähän parhaimpaan kansallisvelvollisuuteen herättää ja muodostaa. Ja voidaksensa karaista hänen aistiansa sitä luontaista inhoa vastaan, jota sodan kauhut ehdottomasti herättävät, puhutaan niin huolettomasti kuin mahdollista mitä hirveimmistä veritöistä, niinkuin jostain välttämättömän tarpeellisesta, jostain aivan tavallisesta ja koetetaan niin paljo kuin mahdollista tuoda esiin sodan ihanteellista puolta – jos edes sellaisesta voipi puhua. Tällä tavoin onnistutaan kasvattamaan taistelunhaluinen ja sotaisa suku.

Tytöt, joiden ei tarvitse »sotaan lähteä», saavat historialliset tietonsa aivan samoista kirjoista kuin pojatkin. Siten muodostuu naispuolisessa nuorisossa aivan sama käsitys, joka ilmenee sotilassäädyn ihailuna ja kateellisena tunteena siitä, ettei voi taisteluihin osaa ottaa. Mitä hirmuisia kuvauksia kaikenlaisista tappeluista, punilaisista ja makedonialaisista, aina kolmekymmenvuotisiin ja napoleonilaisiin sotiin asti meille kerrottiinkaan, meille pienille, helläsydämisille ja hennoille neitosille, joita kaikessa muussa kehoitettiin hiljaisuuteen ja lempeyteen. Kuinka saimmekaan nähdä kaupunkien palavan, asukkaiden joutuvan hirmuisen murhan ja silpomisen uhriksi ja kuinka saimmekaan tietää vankien julmasta räökkäyksestä! Kun näin näkee julmuutta julmuuden päälle, tylsistyy luonnollisesti tunne huomaamaan sitä julmuudeksi. Kaikkea, mikä koskee sotaa, ei katsellakaan enää inhimilliseltä näkökannalta, ja saapi se sen vuoksi jonkinlaisen erikoisen salaperäis-historiallis-valtiollisen merkityksen. Sota täytyy olla olemassa! Se on korkeimpien arvonimien ja korkeimman kunniansaannin lähde. Sen käsittävät tytöt mainion hyvin, ja niin perustuu aikaisin se käsitys, joka muinoin loi spartalaiset äidit ja meidän

aikoinamme luo mitä lapsellisimman miekkaa kantavien urhojen ihailun ja erikoislemmen.

Minua ei ole, niinkuin monia minun säätyyni kuuluvia naisia kasvatettu luostarissa, vaan olen tullut kasvatetuksi lapsuuteni kodissa, jossa sitä varten pidettiin opettajattaria ja opettajia. Jo aikaisin jäin äidittömäksi. Äidin sijassa oli minulla ja kolmella nuoremmalla sisarellani eräs täti, muuan vanha aatelisneiti. Talvikuukaudet asuimme Wienissä, mutta kesällä olimme sukukartanossamme Ala-Itäväallassa.

Muistan tuottaneeni opettajilleni paljo iloa, sillä minulla oli hyvä muisti ja minä olin ahkera sekä varsinkin kunnianhimoinen oppilas. Kun minä en voinut tyydyttää kunnian himoani rientämällä Valkyrian tavoin sotatantereelle, niin sain tyytyä siihen, että hankin itselleni hyviä arvosanoja opinnoissani ja ahkeruudellani voitin ympäristöni ihailun. Ranskan ja englannin kielen opin melkein täydellisesti; maantieteessä ja tähtitieteessä omistin sellaiset tiedot, kuin ohjelman mukaan naisen kasvatukselle oli tarpeellista, mutta historiassa opin paljo enempi kuin minulta vaadittiin. Minä otin esille paksuja historiallisia teoksia isäni kirjastosta ja luin niitä vapaahetkinä. Ja joka kerta kun painoin mieleeni jonkun vuosiluvun tahi tapauksen, pidin itseäni kappaleen viisaampana entistään.

Kasvatusaineisiini kuului myöskin pianonsoitto, mutta sitä vastustin ankarasti. Minulla ei ollut taipumusta eikä halua soitantoon ja sitäpaitsi tunsin, että en sillä alalla voisi voittaa laakereita. Minä rukoilin ja pyysin niin kauvan, että saisin jättää joutavan kilkuttamisen ja käyttää aikani muihin opinnoihin, että hyvä isäni vihdoon vapautti minut soitannollisesta pakkotyöstä. Tämä oli kuitenkin suureksi suruksi tädilleni, jonka mielestä nuorta tyttöä, joka ei osannut soittaa pianoa, ei voinut pitää »sivistyneenä».

Maaliskuun 10 päivänä 1857 täytin seitsemäntoista vuotta. »Jo seitsemäntoista vuotta!» ovat ensimmäiset sanat, jotka sinä päivänä kirjoitin päiväkirjaani. Tuo sana »jo» on koko pieni runoelma. Siihen ei tosin liity mitään selityksiä, mutta selvää on, että sillä tahdoin sanoa: »Ja vielä ei ole mitään tehty kuolemattomuuttani varten.» Nuo pienet punaiset vihkoset ovat minulle nyt, kun aijon kirjoittaa muistojani, sanomattomasta arvosta. Niistä olen tilaisuudessa saamaan tietoja entisistä tapahtumista pienimpiin yksityisseikkoihin asti ja kertomaan kokonaisuudessaan kauan sitte unohdettuja ajatuksia ja keskusteluja.

Seuraavana karnevaaliaikana tuli minun astua seuraelämään. Tämä ajatus ei tarjonnut minulle, niinkuin nuorille tytöille tavallisesti, mitään erityistä iloa. Henkeni pyrki johonkin parempaan kuin tanssisalin voittoihin, mutta *mihin*, sitä en voinut sanoa.

Tänä kesänä määräsi lääkäri tätini Mariebadiin kylpemään, ja tätini näki hyväksi ottaa minut mukaansa. Vaikka pääsemiseni suureen maailmaan pitikin tapahtua vasta seuraavana talvena, sain kuitenkin luvan ottaa osaa muutamiin pieniin iltamiin kylpylaitoksessa voidakseni edeltäpäin tottua tanssiin ja keskusteluun, että en esiintyisi vallan ujona ja kömpelönä ensimmäisenä karnevaalikautena.

Mutta mitä tapahtuikaan ensimmäisessä iltamassa, jossa olin. Niin, ei mitään sen vähempää, kuin että rakastuin silmittömästi. Tietysti oli rakkauteni esine eräs husaariluutnantti! Läsnaolevat siviiliherrat näyttivät sotilasten rinnalla samanlaisilta kuin luusiivet perhosien rinnalla. Sotilaspukuihin puettujen seassa olivat husaarit komeimpia ja husaarien seassa oli kreivi Arno Dotsky kaikista komein. Yli kuusi jalkaa pitkä, musta kihara tukka, ylöspäin taivutetut viikset, valkoiset hampaat ja tummat silmät - no siis, hänen kysyessään: »Onko teillä kotiljonki

vapaana, kreivitär?» tunsin, että on olemassa muitakin yhtä yleviä voittoriemuja, kuin Orleansin Neitsyen miekan tai Katariina II:sen valtikan pitely.

Yhdeksäntenätoista syntymäpäivänäni olivat hääni kreivi Arno Dotskyn kanssa. Sitä ennen olin jo astunut suureen maailmaan ja tullut keisarinnalle esitellyksi kreivi Dotskyn morsiamena. Häittemme jälkeen teimme matkan Italiaan, jota tarkoitusta varten Arno oli ottanut pitemmän aikaa virkalomaa. Sotapalveluksesta eroamisesta ei ollut koskaan ollut kysymystä. Olin ylpeä kauniista husaariupseeristani ja toivoin ilolla sitä aikaa jolloin hän korkenisi ratsumestariksi - everstiksi - ja vihdoin kenraaliksi. Kukapa tiesi - kenties oli hän määrätty joksikin vielä korkeammaksi, kenties tulisi hänen nimensä kerran loistamaan muiden suurien sotapäällikköjen nimien seassa isänmaan historiassa. - -

Se oli onnellinen aika, sillä me rakastimme toisiamme sanomattomasti. Kuitenkaan ei minun punainen kirjani siitä mitään kerro. Suruilleni en löytänyt kylliksi sanoja ja valitusvirsiä, ne täytyi säilyttää jälkimaailmalle. Mutta minun uhkuvan nuoruuteni raitis onni ei saanut sijaa päiväkirjani punaisien kansien sisällä. Se paikka jäi pitkäksi aikaa unohduksiin.

Mutta odotas: täällähän löydän kuitenkin iloisen muistoonpanon. Tammikuun 1 päivänä 1859 (sepä oli uudenvuoden lahja, joka kelpaa!) syntyi ensimmäinen poikamme. Tämä tapaus herätti meissä ylpeyttä ja hämmästyä aivan kuin olisimme me olleet ensimmäiset, joille jotain sellaista tapahtui.

Siitä mahtoi olla seurauksena sekin, että minä taas rupesin muistamaan päiväkirjaani. Tämä merkillinen tapaushan piti kaikella muotoa saada jälkimaailman tiettäväksi. Meidän rakas, pieni Rurumme oli meidän silmissämme merkillisin kaikista maailman ihmeistä. Me ajattelimme ja toivoimme hänelle mitä suuremmoisinta

tulevaisuutta. Mikä hänestä tulisi? Tämä kysymys, joka tosin ei vielä tarvinnut olla hyvin kiireellinen, lausuttiin kuitenkin usein Rurun kätkyen ääressä, ja vastaus oli aina sama: sotilas. Joskus rohkeni hänen äitinsä panna heikon vastalauseen: mutta ajatteles, jos hän kaatuisi sodassa! Tälle arvelulle ei tietysti kukaan korvaansa kallistanut.

Huhtikuun ensimmäisenä päivänä, siis kolme kuukautta täytettyään, yleni Ruru korpraaliksi. Mutta samana päivänä tapahtui jotain ikävää, jotain, joka teki sydämeni raskaaksi ja joka kehoitti minua uskomaan synkät ajatukseni punaisten vihkojen huostaan.

Jo kauvan aikaa oli valtiollisella taivaalla näkynyt musta pilkku, jonka johdosta keskusteltiin mitä vilkkaimmin sanomalehdissä ja seuroissa. Tähän asti en ollut siihen paljo huomiotani kääntänyt; - vaikkakin mieheni tahi isäni usein olivat minun kuulleni sanoneet: »pian tulee Italia näkemään toista», niin en kuitenkaan ollut sitä tullut erityisesti huomanneeksi. Ja olisko minulla ollut aikaa valtiollisia asioita ajattelemaan? Miten innokkaasti ympärilläni keskusteltiinkin Sardinian asemasta Itävaltaan eli Napoleon III:een, jonka avun Cavour oli hankkinut itselleen, ottamalla osaa Krimin sotaan, miten paljo puhuttiinkin siitä jännityksestä, joka täten oli syntynyt meidän ja italialaisten naapuriemme välille, - en minä kuitenkaan ollut pannut näihin keskusteluihin suurempaa arvoa. Mutta yllämainittuna huhtikuun 1 päivänä sanoi mieheni täydellä todella minulle:

- Tiedätkös, aarteeni, pian se syttyy.
- Mikä se on, joka syttyy? - kysyin minä.
- Sota Sardinian kanssa.

Minä säikähdin. - Jumalan tähden - sehän olisi hirmuista! Ja täytyykö sinunkin mukaan?

- Sitä varmasti toivon.

- Kuinka voit sellaista sanoa? - *Toivot*, että sinut otettaisiin vaimoltasi ja lapseltasi?

- Kun velvollisuus kutsuu - -

- Silloin voit sanoa, että sinun täytyy seurata velvollisuuden käskyä. Mutta *toivoa* - sehän on sama kuin haluta, että niin kova onni kohtaisi sinua.

- Kova onni? Sellainen raitis, iloinen sota täytyy olla jotain ihanaa! Älä unohda, Martha, että olet sotilaan vaimo.

Vaivuin hänen kaulaansa.

- Ole rauhallinen, Arno, minäkin voin olla urhokas. Kuinka usein olenkaan kadehtinut historian sankareja ja sankarittaria, ja miten ihanaa mahtaneekaan olla rientää taisteluun. Jos vaan saisin sinua seurata ja voittaa tai kaatua sinun rinnallasi.

- Hyvin puhuttu, rakkahani, mutta lapsellisesti! Sinun paikkasi on poikamme luona, josta myös täytyy kasvaa isänmaan puolustaja. Sinun paikkasi on kotilietemme luona. Suojellaksemme tätä kotiliettä vihollisten hyökkäyksiltä, suojellaksemme kotejamme ja naisiamme, - sen vuoksi täytyy meidän miesten mennä sotimaan.

En tiedä, miksi nämät sanat, joita niin usein ennen olin kuullut ja lukenut, tällä kertaa kuuluivat turhilta korulauseilta. Eihän ollut mitään vaaran uhkaamaa liettä puolustettavana, eihän porttiemme ulkopuolella seisonut mitään barbari-joukkioita. Tässä oli vaan valtiollinen jännitys kahden hallituksen välillä. - - Jos siis mieheni sellaisella innolla halusi sotaan, niin ei se ollut etupäässä sen vuoksi, että hän tahtoi suojella vaimoan, lapsiaan ja isänmaatansa, vaan mieluummin sen vuoksi, että hän rakasti sotilaselämää, joka on niin vaihteluista ja seikkailuista rikas, - että hän toivoi mainetta, halusi ylennystä. No niin, *kunnianhimoa* se on - lopetin ajatukseni - jaloa ja oikeutettua kunnianhimoa ja halua näyttää

urhoollisuuttansa ja täyttää velvollisuutensa isänmaata kohtaan.

Se oli hänelle kunniaksi, että hän voi olla iloinen, koska hänen nyt kerran täytyi lähteä sotaan, mutta vielä ei ollutkaan mitään varmasti päätetty. Kenties ei sota lainkaan syttyisi, ja jos niinkin kävisi, miksi juuri Arno tulisi sinne komennetuksi. Ei, tämä niin kokonainen ja täydellinen onni, jonka kohtalo oli minulle suonut, ei varmaankaan voinut niin täydellisesti murtua. - -

Näitä ja samankaltaisia ajatuksia sisältää päiväkirjani näiltä päiviltä.

Mutta siitä lähtien muutamia aikoja eteenpäin sisälsivät punaiset vihkoset joukon valtioviisastelua: Ludvig Napoleon on juonittelija - - Itävalta ei voi enää tyytyä päältä katsomaan - - sota tulee syttymään - - Sardinian täytyy masentua ylivoiman alle - - rauha pysytetään - - . Vaikka ihailinkin menneiden aikojen taisteluja, oli kuitenkin nyt hartain toivomukseni, että rauha pysytettäisiin, mutta mieheni toivomukset olivat selvästi päinvastaiset. Hän ei tosin sitä suoraan sanonut, mutta kaikki tiedot, joita hän sai tuon mustan pilkun kasvamisesta, kertoi hän minulle loistavin silmin, jota vastoin hän aina jonkinlaisella tyytymättömyydellä huomasi silloin ja tällöin esiintyvät rauhansanommat.

Isänikin oli tulisesti ihastuksissaan sodan syttymisestä. Piemontilaisten voittaminenhan olisi vaan lastenleikkiä, ja tätä todistaakseen antoi hän taas tulvailla Radetsky-historioita. Kuulin uhkaavasta sotaretkestä puhuttavan vaan sodan johdannolliselta eli strategiselta kannalta, nimittäin miltä näkökannalta voitto oli mahdollinen, missä ja miten vihollinen tulisi voitetuksi, ja ja mitä etuja tämä sota meille tuottaisi. Mutta inhimilliseltä kannalta, siltä, että jokainen taistelu, jos siinä saadaan voitto tai tappio, tuottaa paljon veren ja kyynelten vuodatusta, ei asiaa

koskaan katseltu. Nämä kysymyksessä olevat harrastukset pantiin niin paljo yleemmäksi yksityisiä harrastuksia, että oikein häpesin ahdasmielisyyttäni, kun mieleeni tulivat tällaiset ajatukset: »voi, mitä hyödyttääkään voitto kuollut-
raukkoja, leskiä ja haavoittuneita, jotka kenties koko elämäkseen jäävät vaivaisiksi». – Vastaukseksi näille arkaileville kysymyksille juolahti mieleeni sellaiset vanhat koulukirja-dityrambit kuin »kunnia palkitsee kaikki». – »Mutta kuinka silloin käy, jos vihollinen saapi voiton?» – kysyin kerran ääneen upseerituttavieni seurassa. – »Shh!» Minua kehoitettiin kiihkeästi vaikenemaan. Jo vähinkin epäily meidän aseittemme voimattomuudesta pidettiin arkuutena ja epäisänmaallisuutena. Sotamiehen velvollisuuksiin kuuluu, että täytyy aina olla vakuutettu armeijansa voitosta. Kenties se kuuluu myöskin lainkuuliaisen luutnantin rouvan velvollisuuksiin.

Mieheni rykmentin olopaikka oli Wienissä. Näköala kodistamme oli Praternille¹ päin, ja kun astuin avonaisen akkunan luo, hyväili poskiani lempeä, lupauksista rikas kesäinen tuuli. Kevät oli ihmeellisen ihana. Ilma oli leuto ja täynnä kukkien tuoksua, ja puut olivat tavallista aikaisemmin pukeutuneet vaaleanviheriään verhoonsa. Iloitsin sydämessäni ajatellessani kohta alkavia ajeluretkiä Praternilla. Sitä tarkoitusta varten olimme hankkineet pienet, somat ajopelit, joihin kuului sievät vaunut ja tulinen, unkarilainen nelivaljakko. Jo nytkin huhtikuulla ajelimme joskus Praternin puistossa, mutta se oli vaan esimakua niistä suurista nautinnoista, joita toukokuulla saisimme kokea. Oi, jollei vaan sota jo silloin syttyisi! – –

– No, Jumalan kiitos, nyt vihdoinkin tulee loppu tästä ikävästä epätiedosta, huudahti mieheni tultuaan kotia sotaharjoituksista aamusella 19 päivä huhtikuuta. – Loppuehdotus on annettu. –

– Minä säikähdin. – Mitä sinä tarkoitat – loppuehdotus?

- Niin, toisin sanoen, meidän valtiomiehemme ovat nyt vihdoinkin sanoneet viimeisen sanan niissä keskusteluissa, jotka sodan julistuksen edellä ovat tarpeelliset. Meidän loppuehdotuksessamme vaadimme, että Sardinia riisuu aseet, jota se luonnollisesti ei tee, ja sitte marssimme rajan yli.

- Suuri Jumala, mutta kenties ne sentään riisuvat.

- No, silloin peruutetaan sota, ja rauha tulee julistetuksi. Minä lankesin polvilleni - muuta en voinut.

Sanatonna ja kuitenkin huudon kaltaisena kiiti rukoukseni: rauha! rauha! sydämestäni taivasta kohti.

Arno nosti minut ylös.

- Mitäs teet, mieletön lapsi?

Kiersin käteni hänen kaulaansa ja aloin itkeä. Se ei ollut surun itkua, sillä eihän asia vielä ollut ratkaistu, mutta hermoni olivat kauhean uutisen vuoksi niin kiihoittuneet, että niiden täytyi saada tyyntyä kyynelvirran avulla.

- Martha, Martha, sinä saatat minut suuttumaan - sanoi Arno nuhdellen. - Oletkos sinä sotilaan uljas vaimo? Unohdatko, että olet kenraalin tytär, luutnantin vaimo ja - lisäsi hän hymyillen - korpraalin äiti?

- En, Arno, en - mutta minä en käsitä itseäni - tulin vaan niin liikutetuksi, mutta se on jo ohitse. Ihailen itse niin suuresti sotilaskunniaa - mutta en tiedä, miten se tuntui niin kummalliselta - kun sinä äsken sanoit, että kaikki riippuu yhdestä sanasta, joka nyt pian lausutaan - myönnytys tahi kielto tuohon niin sanottuun loppuehdotukseen tulee ratkaisemaan tuhansien kuoleman ja verenvuodatukset, - niin tuntui minusta kuin rauhansana *täytyisi* tulla lausutuksi, ja minä en voinut muuta tehdä kuin langeta polvilleni ja rukoilla - -

- Ilmoittaaksesi hyvälle Jumalalle asioiden tilasta, sinä pieni hupakko.

Porstuvan kelloa soitettiin. Minä kuivasin nopeasti kyyneleeni. Kukahan näin aikaisin mahtoikaan tulla? Se oli isäni.

- No, lapseni - huudahti hän hengästyneenä, heittäytyen nojatuoliin. - Oletteko jo kuulleet suuren uutisen - loppuehdotus?

- Kyllä, olen juuri kertonut kaikesta Marthalle.

- Sano, isä, luuletko sodan siten tulevan ehkäistykseksi? - kysyin minä vavisten.

- En ole koskaan kuullut, että sota olisi tullut loppuehdotuksen kautta ehkäistykseksi - sanoi isäni tyynnyttäen. - Vaikka kyllähän kirottujen italialaisten heittiöiden puolelta olisi viisainta myöntyä, eikä antautua uudelleen Novaran - - - Voi, kunhan ei isä Radetsky olisi kuollut viime vuonna! Olen varma siitä, että hän, huolimatta yhdeksästäkymmenestä ikävuodestaan, vielä olisi asettunut armeijansa etunenään, ja totisesti olisin minäkin lähtenyt mukaan! Mehän olemme molemmat jo kerran ennen näyttäneet miten italialaista roistoväkeä kohdellaan, mutta ne eivät näy vielä saaneen kylliksi. Kernaasti minun puolestani. Meidän lombardilais-venetialainen kuningaskuntamme tulee saamaan sangen kauniin lisän piemontilaisesta alueesta. Jo näen ajatuksissani, miten sotajoukkomme marssivat Turiniin.

- Mutta, isä, sinä puhut aivan kuin sota olisi jo päätetty ja aivan kuin iloitsisit siitä? Mutta ajattelepas jos Arnonkin täytyy lähteä sotaan. - Ja silmäni täyttyivät kyyneleillä.

- Tietysti hänen täytyy, kadehdittavan miekkosen.

- Mutta minun tuskani - vaara - ?

- Loruja, vaara! Sodastakin tullaan takaisin, siitä olen minä todistuksena. Minä olen ottanut osaa useampaan kuin yhteen taisteluun ja tullut, Jumalan kiitos, haavoitetuksikin joskus, mutta tässä olen kuitenkin hengissä, koska kerran oli määrätty, että saisin elää.

- Mutta ajatteles, jos ei minun rykmenttiäni komennettaisikaan sotaan - sanoi Arno.

- Oi, todellakin - keskeytin häntä iloisesti - siinähan on vielä toivoa jällellä!

- Silloin haen, jos mahdollista on, siirtoa.

- Hyvä. Hess saapi ylipäällikkyyden, ja hän on hyvä ystäväni.

Sydämeni oli epätoivoa täynnä, enkä kuitenkaan voinut olla ihailematta noita molempia miehiä. Millä ilolla he puhuivatkaan tulevasta sotaretkestä, - aivan kuin tavallisesta kävelymatkasta. Urhoollinen Arnoni tahtoi vielä, jollei velvollisuus häntä kutsuisi, lähteä sotaan vapaaehtoisena, ja minun ylevämielinen isäni piti tämän aivan luonnollisena. Koetin rohkaista mieltäni. Täytyihän minun nyt näyttäytyä rakkaitteni arvoisena eikä ajatella muuta kuin: mieheni on sankari.

Nousin reippaasti ja ojensin hänelle molemmat käteni:

- Arno, olen ylpeä sinusta!

Hän painoi käteni huulillensa, sitte kääntyi hän isään päin ja huudahti ilosilmin:

- Sen tytön olet kasvattanut hyvin, appivaari!

Loppuehdotus hyljätty! Se oli tapahtunut Turinissa huhtikuun 26 päivänä. Arpa oli siis heitetty - sota julistettu.

Jo viikon ajan olin valmistautunut siihen, mitä nyt oli tapahtunut, mutta kuitenkin kohtasi sanoma minua kuin kova isku. Kun Arno ilmoitti sen minulle, heittäysin itkien sohvalle ja kätkin pääni tyynyihin.

Hän istahti vierelleni ja lohdutti minua lempeästi sekä lopetti sanoilla: - Ja ajattelepas, kuinka hauskaa, kun tulen takaisin kolmas tähti kauluksessa - ja kenties risti rinnassani.

Mutta minä itkin vaan yhäkin. Kuinka vähäpätöiseltä tuntuivat minusta sekä tähdet että ristit tällä hetkellä! Ei edes kymmenenkään ristiä, jotka peittäisivät tuota kallista

rintaa, voisi palkita minulle sitä, että kuula mahdollisesti sen lävistäisi!

Arno nousi ja suuteli minua lempeästi otsalle.

- Nyt minun täytyy mennä everstini luo. Itke nyt kylliksi, lapseni, niin olet rohkea ja iloinen, kun tulen takaisin. Ei suinkaan pieni vaimoni nyt, kun vaara on silmien edessä, tahtone ottaa minulta pois kaikkea rohkeutta ja taistelunhalua. Hyvästi aarteeni! - Ja hän meni.

Koetin tyyntyä. Niin, olihan velvollisuuteni rohkaista häntä, niin hyvin kuin voin. Tämähän on ainoa keino, jolla me, naiset, voimme osoittaa isänmaanrakkauttamme, ainoa keino, jolla me voimme tulla osallisiksi siitä kunniasta, jonka miehemme voittavat taistelutantereella - eli oikeammin »tappotantereella». Sillä tapettuina jäävät tantereelle sotaan pakotetut ihmisraukat - avonaisine, verisine haavoineen - - - ja niiden sekaan ehkä - - - ääneen nyyhkyttäen ajattelin aatokseni loppuun.

Kamarineitsyeni, Betty, riensi sisälle säikähtyneenä. Hän oli kuullut minun huudahtavan.

- Jumalan tähden, rouva kreivitär, mitä on tapahtunut?

Katsoin tyttöön. Hänenkin silmänsä olivat itkusta punaiset, ja minä ymmärsin syyn. Hänkin oli kuullut kauhean uutisen ja hänen sulhasensa oli sotilas. Tunsin hartaan halun painaa kovan kohtalon alaista sisartani sydäntäni vastaan.

- Ei se ole niin vaarallista, lapseni, - sanoin lohduttaen.

- He menevät taisteluun, mutta he tulevat jälleen takaisin.

- Eivät kaikki, kreivitär, - huudahti hän nyyhkyttäen.

Nyt saapui huoneeseen tätini ja Betty poistui.

- Tulin sinua lohduttamaan, Martha, - sanoi hän syleillen minua, - ja pyytämään sinua, että kantaisit koettelemuksesi nöyryydellä.

- Sinä tiedät siis kaikki - -

- Koko kaupunki sen tietää ja kaikkialla on suuri ilo.
Tämä sota on hyvin yleisesti tunnettu.

- Ilo, täti Maria?

- Tietysti, niiden seassa, joilla ei ole ketään sukulaista armeijassa. Mutta minä tiesin sinun surusi ja senvuoksi tulit tänne. Pian tulee sinun isäsikin, mutta ei lohduttamaan, vaan onnittelemaan sinua. Hänen mielestään on se suuri onni Arnolle, että hän saa seurata mukana. Ja onhan hän oikeassa. Eihän sotamiehelle ole mikään parempi kuin sota. Sinunkin täytyy ajatella asiata siltä kannalta, velvollisuushan on täytettävä ennen kaikkea! Se, minkä täytyy tapahtua - -

- Niin, sinä olet oikeassa, täti. Se, minkä täytyy tapahtua, se mikä on välttämätöntä - -

- Jonka Jumala tahtoo, - oikaisi täti.

- Täytyy kestää lujudella ja nöyryydellä.

- Oikein, Martha! Kaikkihan käy niinkuin sen on kohtalo määrännyt. Mutta meidän tulee rukoilla paljo ja hartaasti rakkaitten sotilastemme puolesta.

Niin, koko sillä ajalla kuin mieheni olisi poissa, tahdoin minä hartaasti rukoilla Jumalaa kääntämään kaikki kuulat pois rakastetustani. - - Kääntämään? Minä säpsähdin ehdottomasti. *Kehen ne sensijaan sattuisivat?* Kentiesi johonkin toiseen, jonka hengen puolesta yhtä hartaat rukoukset olivat ylös kohonneet? Ja mitä olin fysiikkatunneillani oppinut luonnonlakien järkähtämättömistä säännöistä?

- Niin, täti, - sanoin minä ääneen, keskeyttäen nuo vastakkaiset lausunnot, jotka ajatuksissani risteilivät, - niin, rukoilkaamme ahkerasti, ja Jumala on kuuleva rukouksemme, Arno on palaava vahingoittumatta.

- Niin, lapseni, - jatkoi täti Maria, - onnen ja myötäkäymisen päivinä unohtaa ihminen helposti

vapahtajansa, mutta kun sairaus ja kuolema uhkaavat meitä ja rakkaitamme, silloin olemme levottomia ja surullisia - - -

- Tässä keskeytti häntä isäni, joka riensi sisään, huudahtaen:

- He tahtovat selkäänsä, sen lurjukset! No, selkäänsä he saavatkin niin paljo kuin sietävät.

Nyt seurasi myrskyinen aika. Sota »on syttynyt». Unohdetaan, että kaksi ihmisjoukkiota rientää toisiansa vastaan tappaaksensa toisensa, ja käsitetään asia aivan kuin joku korkeampi voima pakoittaisi molempia joukkoja taisteluun. Edesvastaus jää kokonaan tuon korkeamman voiman osalle, joka jälleen puolestansa antaa ainoastaan kansoille määrätyn kohtalon tapahtua. Tällainen epäselvä, kunnioittava käsitys on useammilla sodasta, ja tällainen oli minullakin. Minulla ei ollut mitään erityistä inhon tunnetta itse *sotaa* vastaan, kärsimykseni oli vaan seurauksena siitä, että rakkaan puolisoni täytyi antautua vaaralle alttiiksi ja minun jäädä kotia epätietoon ja pelkäämään. Koetin lohduttaa itseäni ajatellen, että Arnon tuli mennä täyttämään ihmisen korkeinta ja ylevintä velvollisuutta, ja että hän siten vaan saavuttaisi kunniaa ja mainetta. - Siinä ajatuksessa, että nyt elin jonkun erinomaisemman historiallisen tapauksen aikana, oli jotain omituisen ylentävää, ja minä kuvittelin mielessäni, että tästä piti seuraaman jokin yleismaailmallinen tapaus, jota tulevaiset historian kirjoittajat käyttäisivät jonkun historiallisen kertomuksen nimikirjoituksena.

Tämä intoileva mielentila olikin tähän aikaan hyvin yleinen. Muusta ei puhuttu huoneissa eikä kaduilla, muusta ei puhuttu sanomalehdissä, muusta ei rukoiltu kirkoissa. Minne ikinä tulikin, näki aina samallaiset liikutetut kasvoniilmeet, ja kuuli samat vilkkaat keskustelut sotatoiveista. Kaikki, mikä muutoin vetää ihmisten huomiota puoleensa: teatteri, asioimiset, taide - oli nyt

vaan sivuasioita. Tuntui siltä kuin ei olisi ollut oikeutta ajatella mitään muuta nyt, kun sellainen suuri maailmanhistoriallinen asia tapahtui. Voitoistansa varmat armeijan päälliköt, helkkyvän soiton mukaan pois marssivat sotajoukot, isänmaallista innostusta uhkuvat puheet, alituiset vetoamiset hyveeseen, kunniaan, velvollisuuteen, uljuuteen ja alttiuteen, molemminpuoliset vakuutukset siitä, että kuuluttiin urhokkaimpaan, voittamattomimpaan kansaan maailmassa, tämä kaikki levitti sotaan lähdön yli omituisen sankarillisen tunnelman, joka kohotti koko kansan ylpeyttä ja herätti jokaisessa yksityisessä sen tunteen, että hän oli suuri kansalainen suuressa ajassa.

Sellaiset rumat ominaisuudet kuin saaliinhimo, viha, julmuus ja petos pidettiin kyllä myöskin sodan ominaisuutena, mutta aina ainoastaan vihollisen puolella, jonka kehnous oli päivän selvä. Jos jättää huomioonottamatta sen, että taistelu, jonka nyt piti alkaa, valtiolliselta kannalta olikin aivan välttämätön, niin oli vastustajan voittaminen siveellinen velvollisuus, kuritus, joka sivistyneiden tuli antaa noille italialaisille, noille kevytmielisille, petollisille, irstaille roistoille! - - - - -
- - - Ja tuo Ludvig Napoleon - mikä kamalan kunnianhimoinen ja juonitteleva olento! Kun hänen huhtikuun 29 päivänä antama julistuskirjansa julkaistiin sanoilla: »*Adrian mereen asti vapaa Italia*», herätti se oikean suuttumuksen myrskyn. Uskalsin tuoda esiin sen vaatimattoman muistutuksen, että tuohan oli jalomielinen ajatus, jonka täytyy Italian isänmaanystävässä herättää ihastusta, mutta ankaruudella käskettiin minun olla vaiti. Sitä uskonkappaletta, että Ludvig Napoleon oli aika »konna», ei saanut, niin kauvan kun hän oli meidän vihollisemme, millään tavalla moittia, sillä kaikki mitä hän teki, oli jo edeltäpäin kirottua. Taas heräsi minussa hiljainen epäily. Kaikissa historiallisissa kertomuksissa,

joita olin lukenut, olin aina huomannut, että kertojan ihailu ja myötätunto oli aina sen puolueen puolella, joka oli tahtonut taistella vapautensa edestä ja poistaa yltänsä vieraan ikeen. En tosin voinut itselleni oikein selvittää, mitä tarkoitettiin käsitteellä »ies» ja mitä runoilijan aina ylistämällä sanalla »vapaus», mutta sen verran toki käsitin, että vapauteen pyrkimys ja ikeen poistaminen tällä kertaa ei ollut itävaltalaisten puolella, vaan italialaisten. Mutta näittenkin arasti lausuttujen epäilysteni vuoksi tulini minä tykkänään maahan masennetuksi. Olin onnettomuudekseni taaskin koskettanut yhtä uskonsääntöä, nimittäin sitä, että meidän hallituksemme, s. t. s. se hallitus, jonka alueella on sattunut syntymään, ei koskaan voisi tehdä mitään, joka on väärin, vaan ainoastaan levittää siunausta; että ne, jotka tahtoivat erota »meistä», eivät ole vapauden sankareita, vaan kapinoitsijoita, ja että »me» kaikissa tapauksissa olemme oikeassa.

Toukokuun ensimmäisinä päivinä läksi se rykmentti liikkeelle, johon Arno oli siirtynyt. Kello kuusi aamusilla kolkutettiin meidän ovellemme, ja minä hypähdin ylös lyhyestä, levottomasta unesta, johon olin vihdoinkin valvotun yön jälkeen vaipunut.

- Kello on kuusi, herra luutnantti, - ilmoitti palvelija, jonka oli käsketty ajoissa herättää.

Arno nousi ylös. Nyt oli siis eronhetki tullut.

- Ole nyt uljas, Martha, - sanoi hän rohkaisten, - tämä matka kestää korkeintaan kaksi kuukautta, ja sitten olen jälleen luonasi. Mitä hittoa, tuhannesta kuulasta sattuu vaan yksi, eikä suinkaan sen tarvitse juuri minua kohdata. Ovathan muutkin palanneet sodasta, katsopas esimerkiksi isääsi! Ja kerranhan sen kuitenkin täytyy tapahtua! Et suinkaan ole mennyt naimisiin husaariupseerin kanssa siinä luulossa, että hänellä olisi vaan toimenä kaduilla marssiminen ja komealta näyttäminen. Kirjoitan usein